

GEORGE VI EN ELIZABETH

Koning George VI en koningin Elizabeth
met prinses Elizabeth en prinses Margaret in kroningstenu.

Sally Bedell Smith

GEORGE VI EN ELIZABETH

Het huwelijk
dat de Britse monarchie redde

Vertaald door
Arjanne van Luipen,
Nannie de Nijs Bik-Plasman,
Anne-Marie Vervelde
en Annemie de Vries

Nieuw Amsterdam

Voor Amanda Urban

Met dank aan Curtis Brown, Londen, voor de toestemming tot herdruk van fragmenten uit zowel de gepubliceerde als ongepubliceerde dagboeken van Harold Nicolson © The Estate of Harold Nicolson.

De gepubliceerde dagboekcitaten zijn afkomstig uit *Diaries and Letters 1930-1939* van Harold Nicolson, geredigeerd door Nigel Nicolson (New York: Atheneum Books, 1966), *The War Years 1939-1945: Volume II of the Diaries and Letters* van Harold Nicolson, geredigeerd door Nigel Nicolson (New York: Atheneum Books, 1967), en *The Later Years 1945-1962* door Harold Nicolson, geredigeerd door Nigel Nicolson (New York: Atheneum Books, 1968). Gebruikt met toestemming van Curtis Brown, Londen.

Oorspronkelijke titel *George VI and Elizabeth.*

The Marriage That Saved the Monarchy.

Random House, imprint and division of Penguin Random House LLC, New York

© 2023 Sally Bedell Smith

© 2023 Nederlandse vertaling Arjanne van Luipen, Nannie de Nijs Bik-Plasman, Anne-Marie Vervelde, Annemie de Vries / Uitgeverij Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Belina Huey

Omslagbewerking bij Barbara

Omslagbeeld © Cecil Beaton/ Victoria and Albert Museum

Foto schutbladen: koning George VI, koningin Elizabeth, prinses Elizabeth en prinses Margaret na hun terugkeer uit Zuid-Afrika, 12 mei 1947.

© Associated Press

Foto auteur © Max Hirshfeld

NUR 698

ISBN 978 90 468 3071 0

www.nieuwamsterdam.nl

INHOUD

OVER DE NAMEN VAN DE LEDEN VAN DE KONINKLIJKE FAMILIE	7
PROLOOG	11

DEEL 1 | Verlies en liefde 27

1	Twaalf dagen	29
2	Een integere jongen	45
3	Verbannen naar de ziekenboeg	55
4	De rente die je voor het leven betaalt	65
5	Moed en koelbloedigheid	77
6	Wat wel en wat vooral niet te doen	83
7	Stralende vitaliteit	93
8	In alle opzichten vooruitgegaan	99
9	Meer dan zomaar een vriend	111

DEEL 2 | Vredige tijden 127

10	Vergeet je hartenlapje niet	129
11	Een gouden koets	149
12	Een fantastische partner	159
13	Familieaangelegenheden	169
14	In de luwte	183
15	Mijn hart gaat van rikketik	197

DEEL 3 | De weg naar de kroon 205

16	Grote vreugde	207
17	Gedreven om het goed te doen	215
18	Crisis in de familie	227
19	Intermezzo	243

- 20 Een zeker iemand 255
- 21 De zonsondergang van de dood 267
- 22 Tranen om het lot 279

DEEL 4 | Een koninklijk begin 305

- 23 Met rechte rug en waardige ernst 307
- 24 De schaduw van zijn broer 327
- 25 Eenvoud en waardigheid 343
- 26 Trans-Atlantische triomf 357
- 27 We zullen zegevieren 371

DEEL 5 | De oorlogsjaren 395

- 28 Delen in de beproevingen 397
- 29 Amerikaanse vrienden 425
- 30 Kerend tij 449
- 31 Operatie Overlord 465

DEEL 6 | Een onuitwisbare erfenis 485

- 32 Wisseling van de wacht 487
- 33 Liefde in de lucht 501
- 34 Zonneschijn en donkere wolken 513
- 35 Vaarwel, veel liefs 535

DANKWOORD 553

BRONNEN 561

FOTOVERANTWOORDING 649

REGISTER 657

OVER DE NAMEN VAN DE LEDEN VAN DE KONINKLIJKE FAMILIE

De namen van de leden van de koninklijke familie kunnen voor verwarring zorgen. Dit komt deels doordat bijna iedereen een bijnaam als roepnaam heeft, maar meer nog door de onvermijdelijke naamswijzigingen die het gevolg zijn van het doorschuiven van titels, vooral onder de troonopvolgers in de eerste lijn.

In dit boek hebben we koning George VI met de volgende namen aangeduid: prins Albert (zijn voornaam), Albert, Bertie (de roepnaam die zijn familie hem gaf), de hertog van York (de titel die hij in 1920 van zijn vader kreeg), George VI (de naam die hij uit zijn vier doopnamen koos toen hij in 1936 de troon besteeg), koning George en 'de koning'.

Koningin Elizabeth wordt als volgt aangeduid: Lady Elizabeth Bowes Lyon, Elizabeth, de hertogin van York (de titel die ze kreeg bij haar huwelijk met Albert, die sinds 1920 hertog van York was), koningin Elizabeth (de titel die ze kreeg toen haar man in 1936 de troon besteeg), 'de koningin' en 'de koningin-moeder', na de dood van haar man in 1952.

Prinses Elizabeth, later koningin Elizabeth II, duiden we met de volgende namen aan: prinses Elizabeth (de naam die ze bij haar geboorte kreeg), Lilibet (zoals ze zichzelf als kind noemde en wat haar roepnaam bleef), koningin Elizabeth II (vanaf het moment dat ze de troon besteeg in februari 1952) en 'de koningin'.

Prinses Margaret, de jongere dochter van George VI en koningin Elizabeth, wordt aangeduid als prinses Margaret (de naam die ze bij haar geboorte kreeg) en Margaret.

Koning George V vermelden we eerst als prins George, later als George V.

Koningin Mary wordt aanvankelijk aangeduid als prinses May (zoals ze vanaf haar geboorte genoemd werd) en koningin Mary vanaf het moment dat haar man George V in 1910 de troon besteeg.

Koning Edward VIII, de oudere broer van koning George VI, wordt vermeld als prins Edward of Edward, maar ook als David (zoals hij binnen de familie genoemd werd), prins van Wales (zijn titel vanaf 1910 tot hij in januari 1936 koning werd, na de dood van George V) en hertog van Windsor (de titel die hij na zijn troonsafstand in december 1936 van zijn broer kreeg).

Wallis Warfield Simpson, de vrouw van de hertog van Windsor, wordt vermeld als mevrouw Simpson, Wallis en hertogin van Windsor (na haar huwelijk met de hertog in 1937).

Prins Henry, een jongere broer van George VI, duiden we aan als Henry in plaats van Harry (zoals hij binnen de familie genoemd werd), om verwarring met de man van zijn zus Mary te voorkomen, die ook Harry genoemd werd, en hertog van Gloucester (de titel die hij in 1928 van zijn vader George V kreeg).

Prinses Alice, hertogin van Gloucester, vermelden we als de hertogin van Gloucester en Alice. Koningin Elizabeth II schonk haar tante pas na de dood van prins Henry in 1974 de titel van prinses.

Prins George, een andere jongere broer van George VI, wordt vermeld als prins George, maar ook als Georgie (zoals hij binnen de familie genoemd werd), daarnaast als hertog van Kent (de titel die hij in 1934 van koning George V kreeg).

Prinses Marina, de vrouw van prins George, wordt aangeduid als prinses Marina, hertogin van Kent en Marina.

Prinses Mary, de jongere zus van George VI, wordt vermeld als prinses Mary.

Henry Lascelles, zesde graaf van Harewood (uitgesproken als ‘Harewood’), de man van prinses Mary, vermelden we als Harry Lascelles en later – nadat hij in 1929 de grafelijke titel van zijn vader had geërfd – als Harry Harewood.

Prins John, de jongste broer van George VI, wordt aangeduid als prins John en Johnnie (zoals hij in de familie bekendstond tot hij in 1919 op dertienjarige leeftijd overleed aan een zware epileptische aanval).

De overige leden van de koninklijke familie worden genoemd bij de hun toekomstige titels: bijvoorbeeld koning Edward VII of Edward VII en koningin Alexandra of Alexandra, de grootouders van koning George VI.

Om de tekst leesbaar te houden hebben we termen als Zijne of Hare Koninklijke Hoogheid en Zijne of Hare Majesteit vermeden, behalve in specifieke situaties en citaten.

*‘Ze waren veerkrachtiger en vastberadener
dan ze aanvankelijk leken.’*

Koning George VI en koningin Elizabeth
bij hun vijftienvigjarig huwelijksjubileum, 26 april 1948.

PROLOOG

Het is nogal wat om te zeggen dat één koningspaar de eeuwenoude Britse monarchie heeft gered. Maar toch is dat precies wat koning George VI en koningin Elizabeth, later bekend als de koningin-moeder (in de volksmond ook wel liefkozend 'Queen Mum' genoemd), hebben gedaan. Het was een gevolg van een toevallige samenloop van omstandigheden en hun persoonlijke kwaliteiten, waarmee ze de bewondering en steun van het Britse publiek verwierven. Ze brachten hun waarden en normen en hun plichtsbesef over op hun dochter Elizabeth, die haar vader in 1952 opvolgde. Als koningin Elizabeth II werd zij de langst regerende vorst in de Britse geschiedenis en misschien wel de geliefdste.

Het begon allemaal met een constitutionele crisis veroorzaakt door de oudere broer van George VI, koning Edward VIII, die in 1936 troonsafstand deed vanwege het verzet van zowel de Kerk als de regering, als het Britse volk tegen zijn voorgenomen huwelijk met de Amerikaanse socialite Wallis Simpson. Ze was al een keer gescheiden en lag op dat moment in scheiding met haar tweede echtgenoot. Omdat de Britse monarch in naam ook hoofd is van de Church of England, die gescheiden mensen verbiedt opnieuw voor de Kerk te trouwen, kon zij onmogelijk als koningin geaccepteerd worden. Toen Edward het advies van premier Stanley Baldwin in de wind sloeg en in zijn 'koningin Wallis' volhardde, dreigde Baldwin af te treden met zijn volledige kabinet. Uiteindelijk verkoos Edward VIII Wallis Simpson boven de troon.

George VI was geschokt door het besluit van zijn broer, maar schikte zich in zijn lot. Met wilskracht en vastberadenheid ontpopte hij zich tot een uitzonderlijk leider. Tijdens zijn vijftienjarige regeerperiode stond zijn vrouw, koningin Elizabeth, hem bij elke stap terzijde met steun, bemoeiding en wijze raad.

Hun bijzondere partnerschap duurde tot aan de dood van George VI

op de leeftijd van zesenvijftig jaar. Elizabeth was pas eenenvijftig en zou bijna honderdtwee jaar oud worden. De vijftig jaar die de opgewekte koningin-moeder – geliefd bij het Britse volk en over de hele wereld – als weduwe heeft geleefd, hebben het succesvolle en gelukkige huwelijk dat bijna dertig jaar heeft geduurd en waar dit boek over gaat overschaduwd. De Britse acteur Colin Firth zei dat hij nooit had geweten dat de koningin-moeder de vrouw van George VI was geweest totdat hij een rol kreeg in de met een Oscar bekroonde film *The King's Speech*, over de worsteling van de vorst met zijn verlamme gestotter.¹

Het plichtsbefef en de dienstbaarheid die koning George VI en koningin Elizabeth uitstraalden, hebben een belangrijke rol in hun huwelijk gespeeld, vooral tijdens de beproevingen van Groot-Brittannië tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vanaf het begin van de oorlog richtte Adolf Hitler zijn pijlen op het koningspaar. Zijn bommenwerpers hebben Buckingham Palace negen keer geraakt en bij een van die aanslagen was hij er bijna in geslaagd de monarch en zijn vrouw te doden.

Toen ik mijn onderzoek naar het leven van George en Elizabeth begon, ontdekte ik al snel dat haar leven veel nauwer met dat van hem verweven was dan algemeen bekend is. Het is niet alleen een ontroerend liefdesverhaal – met verrassende dramatische wendingen – het is ook een verhaal van inspiratie in de moeilijkste omstandigheden: verschillende persoonlijke tragedies en terugkerende kwalen, de verwoestingen van twee wereldoorlogen en een dodelijke aandoening. Het is ook een verhaal van veerkracht en gedeelde vreugde.

Nu de honderdste verjaardag van het huwelijk van koning George VI en koningin Elizabeth in 2023 wordt gevierd, lijkt het moment daar om stil te staan bij wie zij waren, wat maakte dat hun huwelijk zo goed was en welke invloed ze hebben gehad op de wereld om hen heen. Hoe is hij in zijn rol gegroeid? Hoe leerde deze in wezen verlegen man op zichzelf te vertrouwen in zijn oordelen en zijn interacties met anderen? Hoe groeide zij van een aanvankelijk niet al te serieus jong meisje uit adellijke kringen uit tot een sociaal-maatschappelijk bewogen bron van kracht voor haar man, haar gezin en haar land? Hoe vond zij het evenwicht tussen haar werk als gemalin van de koning en haar rol als moeder?

Wat zij de wereld hebben nagelaten is hun dochter, koningin Elizabeth II, alom bewonderd vanwege haar niet-aflatende dienstbaarheid, maar ook vanwege haar wijsheid en bescheidenheid. Hun tweede dochter Margaret veroorzaakte na de dood van haar vader bij zowel haar moeder als haar

zus hartzeer. Onzeker en verwend als ze was, heeft ze ondanks haar bevoorrechte positie nooit een geschikte rol gevonden.

Met toestemming van Hare Majesteit koningin Elizabeth II kon ik drie maanden doorbrengen in de Koninklijke Archieven van Windsor Castle en enkele dagen in Glamis Castle, het voorouderlijk huis van haar moeders familie Bowes Lyon, in het graafschap Strathmore. Deze uitgebreide toegang was bijzonder voor een niet-officiële biograaf. Het was elke dag weer een uitdaging om in de archieven in Windsor te komen. Met een rugzak om moest ik meer dan honderd middeleeuwse stenen traptreden beklimmen, wat gelijkstaat aan tien verdiepingen. Ik nam mijn lunch mee, zodat ik die klim niet nog een keer hoefde te maken. De beloning bestond uit een gezellige, rustige en efficiënte studiezaal boven in de ronde toren. Om in Glamis (spreek uit als Glahms) te komen, moest ik van Londen naar Edinburgh vliegen, anderhalf uur rijden en een soortgelijke trap naar boven beklimmen. De ruimte in het arendsnest van Glamis was rommelig en nauwelijks verwarmd, maar ook daar vond ik een schat aan brieven en andere documenten, de meeste handgeschreven.

Ik stuitte daarnaast op herinneringen van oudere vrienden en familieleden die veel hebben bijgedragen aan mijn onderzoek. Maar George VI en Elizabeth gaven zich het meest bloot in hun dagboeken en brieven. De correspondentie van Elizabeth was levendig en vaak amusant, maar bedachtzaam – en zelfs aangrijpend – als de gelegenheid daarom vroeg. De dagboeken van na haar tienerjaren, die ze tussen haar twintigste en dertigste met tussenpozen bijhield, waren minder volwassen dan de gedetailleerde kronieken van haar man van 1939 tot 1947, maar net zo veelzeggend.

Het verhaal dat zich ontvouwde in de in leer gebonden boeken en op het met monogrammen gegraveerde briefpapier toonde zowel hun sterke punten als hun zwakheden, hun ingewikkelde familiedynamiek en de tegenkrachten van intriges en geheimen binnen het koninklijk hof. Toch was er te midden van de verschrikkingen van luchtaanvallen en de dreigende invasie ook ruimte voor pleziertjes: jachtweekends, films, toneel, golf, tochtjes op de fiets of te paard en dansfeesten. Uit de documenten bleek ook hoe de koning en de koningin aankeken tegen hun relatie met Winston Churchill, die in mei 1940 premier van Groot-Brittannië was geworden. Ze lunchten en dineerden regelmatig samen en troffen elkaar bij andere gelegenheden, wat allemaal veel verder ging dan de vereiste wekelijkse formele bijeenkomsten van monarch en premier.

In nog niet eerder onderzochte archieven vond ik informatie over de relaties van het koningspaar met diverse politieke en militaire leiders en over hoe anderen hen zagen als elkaar ondersteunend duo. In deze documenten komt de bijzondere band tussen George VI en Elizabeth met vooraanstaande Amerikanen, onder wie president Franklin D. Roosevelt, op verrassende wijze naar voren en er blijkt zowel bewondering als ergernis uit.

De Britse koninklijke familie is per definitie geïsoleerd en omgeven door mythen, waarvan vele zelfgecreëerd. Pas aan het einde van de twintigste eeuw liet de pers alle eerbied varen en begonnen de roddelbladen hun pagina's te vullen met een mengeling van feiten en speculatie. In de eenentwintigste eeuw ging de Netflix-serie *The Crown* nog een stap verder door een prachtig gemaakt, maar grotendeels fictief verhaal over de monarchie te presenteren dat door de meeste kijkers als realiteit werd gezien. Het was een grote sprong ten opzichte van de tijd van George en Elizabeth, toen Buckingham Palace alle informatie over de koninklijke familie nog strak in eigen hand hield.

De adviseurs van het koningspaar van het hoogste echelon, de 'hovelingen', hadden het voor het zeggen. Dat waren goed opgeleide aristocraten met een militaire rang, en veel van hen hadden heldhaftig in de Eerste Wereldoorlog gestreden. Ze hadden indrukwekkende connecties in de Britse samenleving, het parlement en de regering. Zij waren degenen die de touwtjes in handen hadden en via hun brieven en dagboeken in combinatie met die van de leden van de koninklijke familie kan een moderne biograaf meer inzicht krijgen in het verhaal van George en Elizabeth en hun familie.

De belangrijkste van deze hovelingen was Sir Alan Lascelles, een erudiete en gezaghebbende figuur die zevenentwintig jaar voor de koninklijke familie heeft gewerkt. Achttien jaar daarvan was hij de privé-secretaris van koning George V, koning Edward VIII, koning George VI en koningin Elizabeth II. Hij was de invloedrijkste van de koninklijke insiders, en de meest gecompliceerde.

Toen hij nog een kleine jongen was had zijn vader hem vanwege zijn grote hoofd en magere lijf de bijnaam Tommy Tadpole gegeven, naar een Brits kinderliedje over een kikkervisje. Iedereen noemde hem vanaf dat moment Tommy, behalve Winston Churchill, die hem altijd Alan noemde.² In de loop der jaren ging Tommy Lascelles op in de nevel van 'grijze mannen' (zoals Diana, de prinses of Wales, hen spottend noemde) aan het hof. Maar de vlijmscherpe manier waarop acteur Pip Torrens

hem in *The Crown* vertolkte, maakte hem onvergetelijk; een ster van de eenentwintigste eeuw met zijn intens donkere ogen, diepe basstem, borstelige snor, onberispelijke optreden en strikte opvattingen. Zijn tekst mag dan voor de serie verzonnen zijn, maar zijn persoonlijkheid was levensecht.

Lascelles was de belichaming van rechtschapenheid en streng moreel oordeel. Gewetensvol bewaarde hij de geheimen van het hof en de regering, maar achter zijn puriteinse houding verhulde hij het grootste geheim van allemaal: een clandestien leven, verborgen voor de koninklijke familie die hij diende. Tommy was biseksueel, een feit waarvan slechts een paar intieme vrienden op de hoogte waren. Deze persoonlijke kant van Lascelles wordt niet zomaar aan de orde gesteld, maar omdat hij van belang is voor een beter begrip van zijn rol als vertrouweling van zowel George en Elizabeth als van hun kwelduivel, de hertog van Windsor.

In de tijd dat Tommy voor Buckingham Palace werkte was mannenliefde in Groot-Brittannië een misdrijf. Prominente figuren als acteur John Gielgud en wiskundige Alan Turing, die tijdens de Tweede Wereldoorlog geheime Duitse codes ontcijferde, werden vanwege hun homoseksualiteit vervolgd. Voor een vooraanstaand hoveling als Alan Lascelles lagen schandalen of chantagepogingen op de loer.

Daarnaast had hij een unieke leidende rol bij de totstandkoming van de officiële biografieën van koning George VI en van diens ouders, koning George V en koningin Mary, geschreven door respectievelijk John Wheeler-Bennett, Harold Nicolson en James Pope-Hennessy. Deze boeken, die in de jaren vijftig werden gepubliceerd, vormden de publieke kijk op twee vorsten en een koningin-gemalin.

Tommy werkte nauw samen met de drie biografen en gaf aan welke invalshoeken ze moesten volgen, deelde zijn opvattingen en karakterstudies, hanteerde met verve het 'rode potlood' en effende het pad naar goedkeuring door de leden van de koninklijke familie, die blindelings op zijn oordeel vertrouwden.³ Hij wist de auteurs behendig tot versluiering te bewegen waar hij dat nodig achtte; op andere momenten liet hij de gebruikelijke terughoudendheid varen en stond zelfs taalgebruik toe dat dicht in de buurt van spot kwam. Zijn invloed hier was net zo indrukwekkend als tijdens de zestien jaar dat hij de belangrijkste adviseur van koning George VI is geweest. Een complicerende factor was het feit dat twee van de biografen, Harold Nicolson en James Pope-Hennessy, op verschillende momenten Tommy's minnaar waren.⁴

George VI en Elizabeth werden beiden tijdens hun jeugd op de proef gesteld. Haar leven als de op een na jongste dochter van de tien kinderen van de graaf en gravin van Strathmore is vaak als zonovergoten en zorgeloos afgeschilderd, doorgebracht op prachtige landgoederen, met spel, zang en dansfeesten. Glamis Castle in Schotland had het magische aura van het lieflijke dorpje Brigadoon uit de gelijknamige romantische film. Tot 1929 werd het kasteel alleen verlicht met kaarsen en gaslampen.

Het was in veel opzichten een idyllische jeugd, verstoken van kleingeestigheid en omgeven door rijkdom, maar ook het gezin van Lady Elizabeth Bowes Lyon bleef groot leed niet bespaard. Het eerste kind van haar ouders, een meisje met de naam Violet Hyacinth, overleed aan difterie toen ze elf jaar was, zeven jaar voor de geboorte van Elizabeth in 1900. Toen Elizabeth elf jaar oud was overleed haar oudere broer Alec aan een hersentumor. Hij was slechts vierentwintig.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog verloor Elizabeth haar broer Fergus, die in 1915 op zijn zesentwintigste sneuvelde in de Slag bij Loos. Twee andere broers, Patrick en Michael, liepen in de loopgraven psychische schade op. Michael raakte in 1917 vermist en werd dood gewaand. Na drie weken van martelende spanning vernam de familie dat hij nog leefde, maar door de Duitsers gevangen was genomen. Uiteindelijk kwam hij begin 1919 weer thuis, twee maanden na het tekenen van de vrede. Hoewel hij een vernisje van bonhomie behield, was hij getekend door zijn oorlogstrauma's. En nog een andere broer, Jock, raakte gewond en verloor een vinger.

Zowel Glamis als het huis van de familie in St. Paul's Walden Bury in Hertfordshire, een kleine vijftig kilometer van Londen, diende tijdens de oorlog als herstellingsoord voor gewonde soldaten. Dag na dag boden Elizabeth en haar moeder zorg en troost aan mannen die zwaar lichamelijk en geestelijk beschadigd waren; ze zagen overal om hen heen verbrijzelde borstkassen en wervelkolommen en doorboorde longen. De tiener toonde compassie die gepaard ging met niet-aflatende vrolijkheid, kwaliteiten waarmee ze haar toekomstige echtgenoot ook altijd tot steun was. Ze leerde ook haar blik van problemen af te wenden en sombere gedachten achter haar bruisende verschijning te verbergen.

Elizabeths wereld draaide om haar ouders en haar broers en zussen. Haar brieven aan 'mijn liefste mama' ademen adoratie en zorg, maar ze verhulde haar ongerustheid over de ziekten en operaties die haar moeder wekenlang aan bed gekluisterd hielden. Elizabeth zag haar als 'een engel van goedheid en vreugde'.

Als het goed ging met Lady Strathmore zwaaide ze de scepter over Glamis als sprankelende kasteelvrouwe die na het avondeten Schotse ballades op de piano speelde en haar kinderen een diepgeworteld christelijk geloof bijbracht. Ze leerde Elizabeth ook om altijd de zonnige kant van het leven te zien. ‘Lieverd, kijk eens naar deze twee huizen,’ zei ze dan, wijzend naar een lelijk en een mooi huis.⁵ ‘Dit is het mooie huis en dat andere, daar kijk je gewoon niet naar.’

Elizabeths vader, Lord Strathmore, was afstandelijker en zonder meer excentriek. Hij dacht dat eieren giftig waren, at elke dag plumpudding als lunch en verdunde zijn wijn met water. Hij citeerde uitputtend uit *Through the Looking-Glass* van Lewis Carroll.

Koning George VI groeide op in een zeer formele omgeving waarin het uiten van emoties werd afgekeurd, en zijn jeugd stond daarmee haaks op die van Elizabeth, maar werd niet minder getekend door tegenspoed. Hij werd in 1895, in de nadagen van het victoriaanse tijdperk, geboren als prins Albert, de tweede zoon en tevens het tweede kind van prins George en prinses May, de toekomstige koning George V en koningin Mary. Zijn geduchte overgrootmoeder koningin Victoria, die in 1901 overleed toen hij vijf jaar oud was, zag hij zelden. Ondanks zijn jeugdige leeftijd moest hij zijn plechtige taak vervullen, waarvoor hij zich op een koude dag in februari bij de rouwenden voegde voor de uitvaart van zijn ‘Gangan’ in St. George’s Chapel in Windsor Castle en de begrafenis in het nabijgelegen Frogmore.

Zijn vader, koning George V, domineerde alles en iedereen, met zijn hoge eisen aan goede manieren, zijn scherpe kritiek, norske gedrag en lichtgeraakte aard. Wanneer hij niet op fazanten-, eenden- of patrijzenjacht was, trok hij zich terug in zijn kleine en schaars verlichte bibliotheek in een van de hoekruimtes op de begane grond van York Cottage op landgoed Sandringham in Norfolk, waar de koninklijke familie drieëndertig jaar heeft gewoond. Daar las hij zijn officiële stukken en hield hij zich bezig met zijn omvangrijke postzegelverzameling. Werd je naar de bibliotheek geroepen, dan wist je dat je ervanlangs kreeg.

Koningin Mary was van nature verlegen, maar op haar manier toch temperamentvol. Ze vond het belangrijk haar man te gehoorzamen en vooral te respecteren en onderdrukte haar emoties, waardoor ze een streng voorkomen had. Ze kon haar kinderen maar deels tegen het venijn en de standjes van haar man beschermen. George en Mary waren elkaar liefdevol toegewijd en ze hielden van hun kinderen. Maar ze brachten hun gevoelens het liefst op papier tot uiting.

De jonge Albert (Bertie voor familie en vrienden), de ‘reserve’ van de oudste zoon en erfgenaam prins Edward, was bedeesd van aard en vaak ziek. Omdat hij onophoudelijk werd vergeleken met zijn geliefde oudere broer (die binnen de familie David werd genoemd), had hij te weinig zelfvertrouwen en last van sombere buien en woedeaanvallen.

Tot overmaat van ramp ontwikkelde deze gevoelige jongen rond zijn achtste jaar een spraakstoornis. ‘Schiet een beetje op!’ verlangde zijn vader, waarmee hij het gestotter nog verergerde.⁶ Albert verviel vaak in stilzwijgen, waardoor hij meer gelegenheid had om te beschouwen. Hij nam meer in zich op dan zijn omgeving in de gaten had en hij leerde goed te luisteren, eigenschappen die hem als koning goed van pas zouden komen.

Noch Bertie noch zijn familie had verwacht dat hij ooit koning zou worden. Die ambitie had hij nooit gehad en hij was er niet op voorbereid. Toen de rol hem werd opgelegd, huilde hij tegen zijn moeders schouder.

Prins Albert werd verliefd op Lady Elizabeth Bowes Lyon toen ze voor het eerst met elkaar dansten bij het Royal Air Force Ball in het Ritz Hotel op 8 juli 1920. Ze was levenslustig en leuk om te zien, de ‘it-girl’ van haar kringen en ze had al verschillende huwelijksaanzoeken – sommige onbezonnen, andere serieuzer van aard – afgewezen. Albert sloot aan in de rij. In september van dat jaar nodigde hij zichzelf uit in Glamis voor een onstuimig weekend met Elizabeth en haar vrienden. Hij was gecharmeerd van Elizabeth, maar ook van haar familie, aangetrokken door hun informele manier van doen en openlijke genegenheid voor elkaar.

Albert maakte Elizabeth meer dan twee jaar het hof. Twee keer wees ze zijn huwelijksaanzoek af en stelde vriendelijk voor ‘goede vrienden’ te blijven. Er moesten aanmoedigingen van verscheidene mensen aan te pas komen voordat hij het nog een derde keer durfde te proberen.

Het idee dat hij op een dag koning zou worden kwam geen moment bij haar op en had dan ook geen invloed op hoe zij Bertie als toekomstige echtgenoot zag. De chemie tussen het stel daargelaten was het beste waar ze op kon hopen een leven als hardwerkend lid van de koninklijke familie, plichtsgetrouw uitvoering gevend aan vele publieke verplichtingen waarvoor krachtige benen en een constante glimlach vereist waren.

Na talloze manoeuvres van familie en vrienden, waaronder het net op tijd wegwerken van een rivaal door hem een baan in Amerika te bezorgen, zei Elizabeth in januari 1923 uiteindelijk ja tegen Bertie. Vier maanden later trouwden ze, tot groot genoegen van beide families en hun vele

vrienden, en ze ging steeds meer van hem houden. ‘Zo’n aardig stel en ze zijn zo dol op elkaar, samen grapjes makend [...] vrolijk met elkaar prattend in een donker hoekje van de gang,’ schreef Duff Cooper, een diplomaat en politicus die hen in het theater had gezien, aan zijn vrouw, Lady Diana.⁷

Haar ondeugende en plagerige manier van doen was aanstekelijk. Ze lachte graag en haar opgewekte humeur klonk vrolijk door in haar brieven aan familie en vrienden, die ze verblijdde met uitdrukkingen als ‘tinkety-tonk’⁸ en ‘what ho’⁹ van P.G. Wodehouse, een van haar lievelingsauteurs. ‘Ik schrijf onder begeleiding van het gepiep van ratten, melodieus en tot op zekere hoogte rustgevend, en het getrippel van hun pootjes in de muren kalmeert mijn geplaagde hersenen, de schatjes,’ schreef ze vanuit St. Paul’s Walden Bury aan haar broer Jock.¹⁰

Terwijl Albert schuchter was, was Elizabeth uitbundig, terwijl hij onbeholpen en onzeker was, was zij moeiteloos zelfverzekerd, en tegenover zijn formele manier van doen stond haar spontaniteit en ongedwongenheid. Toch bleken ze heel goed bij elkaar te passen. Ze waren beiden integer, eerlijk en loyaal en die eigenschappen waren gekoppeld aan een diepgeworteld plichtsgevoel.

De ouders van Elizabeth, de graaf en gravin van Strathmore, waren officieel weliswaar gewone burgers, zoals iedereen die geen lid van een Europese koninklijke familie is, maar hun leven speelde zich af aan de top van de Britse adel, vlak onder het koningshuis, volgens de hiërarchie in aflopende volgorde: hertogen en hertoginnen, markiezen en markiezinnen, graven en gravinnen, burggraven en burggravinnen en baronnen en baronessen. De tradities en het uiterlijk vertoon van de Strathmores – de jachtpartijen, elegante ontvangsten met bedienden in livrei, zelfs doedelzakspelers die na het diner in het Schotse Glamis om de tafel paradeerden – deden niet onder voor die van de koninklijke familie. Elizabeth paste zich gemakkelijk aan de beperkingen van het hof aan en ze ging er moeiteloos in op. Tientallen jaren later vertelde prinses Margaret een vertrouweling dat haar moeder, afkomstig ‘uit een gezin waarin niemand ruziemaakte, verbijsterd was over de hevige botsingen in York Cottage en haar uiterste best had gedaan om de spanning in die broeierige kamers te verlichten’.¹¹

Door Elizabeths beminnelijke en bemoedigende manier van doen kwam Albert tot rust en kon hij beter met zijn frustraties omgaan. Op haar aandringen nam hij Lionel Logue in de arm, de Australische spraaktherapeut die zijn zelfvertrouwen opkrikte en hem hielp zijn gestotter te

bedwingen. Vijftewintig jaar later spoorde Elizabeth haar oudste dochter in een brief aan om op Malta het beste van haar huwelijk met prins Philip te maken:

Papa & ik waren zo gelukkig omdat we allerlei levensstijlen hebben uitgeprobeerd: We hebben een paar jaar intensief deelgenomen aan het uitgaansleven, maar we gingen ook naar diners & brachten bezoeken aan verschillende landgoederen & gingen op jacht naar groot wild in Afrika & reisden naar Parijs & Oslo & Belgrado & Rome en Brussel & Australië en MALTA, en geleidelijk aan kwamen we erachter wat bij ons paste.¹² Jullie zijn nog zo jong & jullie zijn ook nog 'aan het ontdekken'.

Albert en Elizabeth waren, op verschillende manieren, veerkrachtiger en vastberadener dan ze aanvankelijk leken. Als Elizabeth met tegenstanders van haar man te maken had, kon ze onverbiddelijk zijn: 'een marshmallow waar je je tanden op stukbijt', zoals fotograaf Cecil Beaton haar omschreef, waarmee hij duidde op haar opmerkelijke gave om ondanks haar zachte aard bikkelhard te kunnen zijn.¹³

Hardheid was noodzakelijk in de omgang met het zwarte schaap van de familie, de verwende en luchthartige Edward, prins van Wales. De broers hadden in hun jeugd een redelijk goede relatie gehad en tijdens de bruisende jaren twintig van de twintigste eeuw gingen ze veel met elkaar om. Elizabeth mocht Edward graag en ze schreef hem vrolijke en hartelijke brieven. Maar zijn uitpattingen, het rokkenjagen en zijn slechte karaktereigenschappen, waaronder egoïsme, narcisme, dubbelhartigheid en gebrek aan loyaliteit, zorgden voor een verwijdering tussen hem en Albert en Elizabeth.

De prins van Wales wist hoe hij zijn charme moest aanwenden en zijn plichten moest vervullen. Achter de glimlach was hij verveeld en verbitterd over zijn lot, emotioneel onvolwassen en vooral met zichzelf bezig. In brieven aan zijn getrouwde minnares, Freda Dudley Ward, luchtte hij zijn zelfhaat en klaagde hij over zijn adviseurs en over de mensen die hij ontmoette, om nog maar te zwijgen van degenen bij wie hij als gast moest opdraven. Hij uitte zijn minachting voor zijn familie, in het bijzonder voor zijn vader George v, die hij ouderwets en bekrompen vond. Soms zei hij dat hij zou willen dat de monarchie omvergeworpen zou worden en noemde hij zichzelf een 'bolsjewist'.¹⁴ Hij was vaak gedeprimeerd en zinspeelde zelfs op zelfdoding.